

MARCEL ROIJAARDS

BABYLON AAN DE IJSSEL – GILGAMESJ NU

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

De Nieuwe Toneelbibliotheek, Tekst #591

De Nieuwe Toneelbibliotheek

Tekst #NR 591

© 2020, Marcel Roijaards

BABYLON AAN DE IJSSEL –

GILGAMESJ NU

1.

© 2020, Marcel Roijaards
Eerste druk 2020

isbn 978-94-6076-591-9
nur 307

Niets uit deze uitgave mag worden opgevoerd of verveelvoudigd zonder schriftelijke toestemming van de schrijver en De Nieuwe Toneelbibliotheek

No part of this book may be reproduced in any way without written permission from the writer and De Nieuwe Toneelbibliotheek

De Nieuwe Toneelbibliotheek bestaat uit
Mara Aronson
Connie Nijman
Ditte Pelgrom
Redacteur
Sonja Pauw

Typografie en basis lay-out
Connie Nijman
Printwerk
Hollandridderkerk, Ridderkerk

info@denieuwetoneelbibliotheek.nl
Postadres
De Nieuwe Toneelbibliotheek
Willem Beukelsstraat 42
1097 ct Amsterdam

Babylon aan de IJssel – Gilgamesj nu is online te bestellen op:
www.denieuwetoneelbibliotheek.nl

1

Volledige duisternis.

Er begint oosterse muziek te klinken.

Langzaam wordt de onzichtbare ruimte erdoor omarmd.

Een veelkleurige, tijdloze wereld opent zich in het donker.

*Fel tl-licht gaat aan,
abrupt stopt de muziek.*

*De verbeeldingsrijke duisternis
maakt plaats voor de realiteit:
de steriele sfeer van een IND-kantoor.
Een geordend bureau. Wat archiefmappen op een stapel. Een gele en
een roze arceerstift.
Meerdere pennen en potloden rechtopstaand in een bakje. Een
nietmachine en perforator.
Een koffiekop met een hart en het opschrift: 'Voor Mamma'. Een
computerscherm waarop de caleidoscopische lijnen van een
screensaver bewegen. In de achtergrond een blauwe tank met
mineraalwater.*

*Tessa Lodewijks, 47 jaar, heeft het licht aangeknipt. Ze draagt een
regenpak, waar de druppels vanaf druipen. Haar drijfnatte haren
plakken tegen haar wangen. In haar hand heeft ze een vrij hippe
aktetas, die je net zo goed een nogal zakelijke handtas zou kunnen
noemen.*

Commentaarloos begint ze het regenpak uit te trekken.

*Dat blijkt minder eenvoudig dan gedacht;
vooral om de broekspijpen over haar damesschoenen met hakje heen
te krijgen.
Een kleine, stille worsteling.*

*Soms ontsnapt haar daarbij een zucht of andere vorm van agitatie,
maar ze houdt zich in bedwang. Uiteindelijk hangt ze het pak aan de
kapstok.*

*Tessa pakt een thermoskan uit haar tas
en schenkt koffie in de mok. Ze doet er
een zoetje in, roert en neemt een slokje.*

*Alles is klaar om aan het werk te gaan,
maar Tessa is nog steeds niet gaan zitten, alsof iets haar tegenhoudt.*

Vertwijfeld kijkt ze om zich heen.

*Ze wriemelt wat aan de onderkant van haar rok, tuit haar lippen - een
van haar kleine zenuwtrekjes - en veegt een natte lok van haar wang.
Zo nu en dan valt er een druppel van haar regenpak tikkend op de
grond.*

Hij die alles gezien heeft, die in de diepste diepte keek.
Hij die alle grenzen passeerde, alle wijsheid verzamelde.
Wat bedekt was, zag hij, voor hem bleef niets verborgen.

Ze kijkt naar de dossiermappen op haar bureau.

Je hebt me uit mijn slaap gehouden.

Ze pakt de bovenste map van de stapel.

Shirwan Majid.
Alleen al je naam.
Ingewikkeld.

Sh
ir
wan
Ma
jid

Zo heet hij,
zegt hij.
Je zegt zoveel.
Maar gisteren, tijdens de laatste ondervraging,
de zoveelste,

zou alles duidelijk worden.

Ze bladert in de map.

Nationaliteit: Irakees.

Leeftijd: Zeventien jaar.

Als ik in je ogen kijk, lijkt je eerder achtentwintig.

Als ik dat zeg, knik je.

Zoals je steeds knikt.

Ondoorgrondelijk.

Innemend.

Alles wat je zegt, geloof je zelf.

Dat wil ik aannemen.

Zie ik iets over het hoofd?

Laat ik me te veel verblinden door die blik in je ogen?

Vandaag moet ik beslissen...

Waar worden feiten fictie?

Woorden heb ik nodig, woorden die in dit dossier kunnen staan!

Tessa leest voor uit de archiefmap.

Samen met mijn moeder had ik mijn tas gepakt.

Wat opgerolde dollarbiljetten had ze in een zoom van mijn broek genaaid.

Moed sprak ze me in,

op reis zou ik gaan,

de wereld in,

haal die rimpels van je voorhoofd,

mijn zoon,

mijn zoon,

er staat je vrijheid te wachten!

De volgende dag,

nog voor het kraaien van de haan,

was haar mening omgeslagen,

plotseling was het echt:
ik stond daar, bevend in de ochtendkou,
klaar voor het vertrek,
mijn voeten zoekend naar grond,
welke weg stond me te wachten?
Zij sloeg haar armen om me heen,
haar vingertoppen drukten in mijn rug,
het was te gevaarlijk,
blijven moest ik.
Wat is een moeder zonder kind?
Mijn vader maakte haar van me los,
liefdevol maar daadkrachtig.
Er was geen weg meer terug,
Amir stond al te wachten.
Zelfs het uitspreken van die naam doet me pijn.
Alsof je kauwt op distels, tot bloedens toe.
Ik was zijn handelswaar,
niet veel meer dan de sigaretten die hij vroeger over de grens
smokkelde.
Als hij in gevaar kwam, dumpte hij zijn vluchtelingen net zo makkelijk
in het ravijn als een partij illegale Lucky Strikes.
Mijn vader moest mijn moeder blijven vasthouden terwijl ze afscheid
van me nam.
Duizend lieve woorden wilde ze me toeroepen,
en goede raad,
haar mond wijd opengesperd, maar haar stem stakte.
Toch begreep ik het onhoorbare.
Dat ik mezelf warm moest houden in de bergen.
Dat ik me moest beschermen tegen de zon op de eindeloze vlaktes.
Dat ik niemand moest vertrouwen totdat ik hem een vriend kon
noemen.
Dat ik aan het verleden moest denken als de toekomst hopeloos leek.
En vooral dat ik niet bang moest zijn om bang te zijn,
angst houdt je waakzaam,
als een hert dat een takje hoort kraken onder de voet van een jager.
Ik hou van jou, mijn zoon.

Er begint muziek te klinken.

Het eerste deel van de reis ging met een pick-uptruck.
Zo eentje die de boeren gebruiken.
Amir haalde meerdere mensen op, maar in het donker kon ik ze nauwelijks zien.
Vlak naast elkaar lagen we op de bodem van de laadbak.
Verstopt onder zakken vol aubergines en uien.
Door wat kieren zag ik hoe het ochtend werd.
Stukjes wolken schoten voorbij aan de oplichtende hemel.
Een scherf van de zon gevangen in een ogenblik.
Al kon ik niets van de omgeving zien, ik wist precies waar we waren.
Zo vaak had ik over deze weg gereden,
bij iedere bocht en hobbel herkende ik hem.
Met mijn ogen dicht, probeerde ik het landschap voor me te zien.
De schuur met het groene dak.
De oude walnotenboom bij de stenen tafel.
Het voetbalveldje zonder goals aan de rand van het dorp.
Langs de kronkelende beek het afgebrokkelde muurtje.
Zonder ernaar te kunnen kijken, nam ik afscheid van het land uit mijn jeugd.

4

Tessa laat de archiefmap zakken. Ze staart voor zich uit, probeert te zien wat Shirwan ooit zag zonder te kunnen zien.

*De muziek vertoont dat onzichtbare,
de reis op de bodem van de pick-uptruck.*

5

Tessa gaat achter haar bureau zitten.

Je hebt iets dat je anders maakt.
Anders dan de anderen die anders zijn.

Ze pakt een rode marker uit het pennenbakje, speelt ermee tussen haar vingers.

Dus het was een verhaal dat je gered heeft?
Nou?

En dan knik je weer.

Moeilijk te geloven.
Te mooi om waar te kunnen zijn.

Je bent het niet met me eens.
'Verhalen overleven mensen,' zeg je.
'Mijn verhaal bestaat al duizenden jaren.'

Er beginnen flarden van muziek te klinken.

Hij die alles gezien heeft, die in de diepste diepte keek.

Tessa is even stil.

Hij die alle grenzen passeerde, alle wijsheid verzamelde.
Wat bedekt was, zag hij, voor hem bleef niets verborgen.

Opnieuw is Tessa even stil.

Gilgamesj.
Kind van goden en toch een sterveling.
Koning was hij.
Van de Eufraat tot de Tigris

en tot ver buiten de oevers van die rivieren.

Laten we niet afdwalen.
Alleen de feiten!

Hij werd geboren met goddelijke kracht, maar was sterfelijk als een mens.
Niemand kon hem deren, toch voelde hij steeds die kwetsbaarheid.

De feiten!

De muziek stopt. Tessa kijkt weer in de archiefmap.

Je lag in een pick-uptruck.
Van waar naar waar?

‘Van mijn geboortedorp naar...’

Naam?

‘Shiladze.’

Naar?

‘Çemetiya, vlak bij de grens.’

En toen?

‘Hoog in de bergen werden we afgezet.
Vandaar moesten we lopen.
Nog dagenlang zouden we naar uien stinken.
Wie een aubergine had meegepakt, kreeg klappen van Amir.
Met een stok tegen je hoofd.
Als je je wilde beschermen, schreeuwde hij dat je je handen moest laten zakken,
dan pas sloeg hij.’

Waar liepen jullie naar toe?

'Richting de grens,
via niet in kaart gebrachte zandpaden,
tussen rotsen door,
over bergkammen heen.
Amir waarschuwde ons:
wees onzichtbaar.
Wie hier gezien wordt,
is ten dode opgeschreven.
Ik liep niet op mijn tenen,
maar op de punten ervan.
Elke spier in mijn lichaam deed pijn om niet op te vallen.
Kilometerslang,
dwars door het hooggebergte.
Met wiskundige regelmaat stonden er wachttorens opgesteld.
Vanaf de top speurden soldaten de omgeving af.
In doodsangst zag ik mezelf door het vizier van hun geweer,
hoe een vinger zich genadeloos rond de trekker krulde.
Al klonk het schot niet echt, toch achtervolgde de echo ervan me bij
elke stap.
Als er een helikopter voorbijvloog, moest je razendsnel op de grond
duiken.
Bewegingloos,
met ingehouden adem,
urenlang,
terwijl schorpioenen in je broekspijpen kropen.'

Dus?
Jullie bereikten de grens?

'Kennelijk.'

Ja of nee?

'Een grens zie je niet,
het is een verzonnen lijn,

getekend met bloed van oorlogen uit het verleden.
Maar, volgens Amir waren we erover heen gestapt.
Turkije.

Al veranderde er niets aan het landschap, toch voelde ik me verder
van huis dan ooit.

Vooraf in de nacht.

De hemel leek donkerder,
opeens waren de sterren echt onbereikbaar,
nog nooit had ik me zo alleen gevoeld.

Gelukkig had ik een walkman.

Zo trots was ik erop,
mijn vader had hem op een markt gekocht,
het motortje liep wat aan,
maar het was een echte,
een Sony.

Met één cassettebandje,
geen pop, rock of reggae, maar the best of classical music.

Volgens mijn vader was het een vergissing,
hij beloofde me een andere te kopen,
maar ik vond het prachtig,

voor mij werd dit onbekende geluid de klank van vrijheid,
een wereld zonder grenzen,
waarin verbeelding het kompas was.

Het werd mijn droom om ooit zelf zulke muziek te kunnen maken.'

Ben je daarom naar hier gekomen, om die droom na te jagen?

Dat kun je dan vergeten.

Dromen kun je overal.

'Ook terwijl je onder stroom staat of ondersteboven aan een touw
bungelt?

Veel van mijn familieleden zitten opgesloten of liggen ergens in een
naamloos graf.

Misschien had ik ook niet meer geleefd als ik daar was gebleven.'

Tessa haalt een Irakees paspoort tevoorschijn uit de archiefmap.

Wie is dit?

'Dat heb ik al zo vaak gezegd: ik weet het niet.'

Ik wel: Jasm Safar.

'Het schijnt.'

Zijn naam staat in jouw paspoort.

'Het is niet van mij.'

De waarheid!

Tessa slaat op het bureau.

'Amir kreeg mijn walkman in de gaten.

Dreigend met zijn stok moest ik het apparaat aan hem geven.

Teleurgesteld luisterde hij.

Hij had gehoopt op een stevige beat, zeker niet Beethoven, Bach en Liszt.

Vloekend rukte hij de tape uit de cassettes en gaf me alsnog een klap.

Doodstil was het geworden.

Alleen in mijn hoofd was er nog klank.

Voor het eerst begon ik
mijn eigen muziek te horen.'

6

De muziek die Shirwan in zijn hoofd hoorde klinkt.

Tessa maakt notities in de archiefmap, regelmatig kijkt ze even op, staart ze zoekend in het oneindige, alsof ze de muziek probeert te horen.

Tessa is naar het blauwe waterreservoir gelopen. Ze vult een plastic bekertje en drinkt.

Gilgamesj,
koning der koningen,
onontkoombaar was hij.
Zelfs als je
op grote afstand in zijn buurt kwam,
voelde je je misplaatst.
Gilgamesj,
meer god dan mens.
Als hij zijn oogleden sloot,
klonk dat als het luiden
van een bronzen klok.
Als hij iets zei,
was elk woord een wetboek.
Als hij zijn tenen kromde,
trilde de aarde.
Uit verveling daagde hij jongens uit
om te worstelen,
niet voor het spel,
maar met de dood als inzet.
Duizenden onderdanen kneep hij
in een wurggreep de keel dicht.
Als verliefden met elkaar wilden trouwen,
had hij het recht op de eerste nacht.
Als een woeste stier ontmaagde hij de bruid,
het huwelijk was daarna verziekt,
ieder plezier in de liefde voorgoed verdwenen.
De bevolking van zijn land
smeekte de goden
om hen te verlossen van deze vorst.
Waarom moest een halfgod op aarde leven?
Was hij niet meer op zijn plek
in hun hemelrijk?

Tessa's telefoon gaat af. Enigszins verward neemt ze op.

Ja?

(...)

Het komt nu niet goed uit...

(...)

Oh, wat heeft ze dan?

(...)

Met koorts?

(...)

Ja, dan moet ze naar huis komen.

(...)

Kan jij haar ophalen?

(...)

Dat weet je, ik zit hier klem.

(...)

Ze kan best fietsen.

(...)

Vang jij haar thuis dan op?

(...)

Fijn.

(...)

Helemaal niet cynisch, ik zeg gewoon 'fijn'.

(...)

Ja, tot vanmiddag.

Tessa bergt de telefoon op en gaat weer achter haar bureau zitten.

Ongemakkelijke stilte.

Nou?

Hoe ging het verder?

En dan knik je weer.

'Hoe gaat het verder met mij?' vraag je. 'Mag ik hier blijven?'

Dat is afhankelijk van jouw verklaring.

De geloofwaardigheid ervan.

De relevantie.

Wat heeft dat verhaal over die Gilgamesj met jou te maken?

Tessa leest in de archiefmap.

Iets om me aan vast te klampen.

Hangend onder een Turkse vrachtwagen, vluchtte ik steeds dieper weg in mijn hoofd.

Uit angst

om op het voorbijrazende asfalt te vallen,

gevierendeeld te worden

onder de autobanden,

dacht ik terug

aan de verhalen die mijn vader vertelde.

*Tessa laat de archiefmap weer zakken,
gaat op zoek naar haar eigen herinneringen aan het gesprek met
Shirwan.*

De goden schonken Gilgamesj
een vriend
in de vorm van een vijand.
Iemand die evenwaardig was aan hem.
Hij leefde in de bossen,
sloeg adelaars uit de lucht,
gaf opdringerige beren een kopstoot
en verbrijzelde met blote knokkels het pantser van een schildpad.
Enkidoe was zijn naam.
Geen mens zou het ooit tegen hem kunnen opnemen, maar
Gilgamesj kende geen angst.
Toen Enkidoe hem uitdaagde voor een gevecht, ging hij meteen op
pad.
Halverwege knielde hij om te drinken uit een beek en zag hij zichzelf
weerspiegeld op het wateroppervlak.
Naast zijn neus ontdekte hij een opengekrabd pukkeltje,
een ongewenste oneffenheid,
iets wat je niet verwacht bij de koning der koningen.
Gilgamesj boog zich nog wat dichterbij het water toe.
Hij leek dan wel een god,
maar...
zijn vader...
niet zijn moeder, zij was een god,
maar...
zijn vader... hij was een mens.
Een mens...
Voor het allereerst twijfelde Gilgamesj.
Die nacht sliep hij nauwelijks.
Geluiden die hij nooit eerder had waargenomen, hielden hem opeens
wakker.
De aarde waarop hij lag, bleek vol van kriebelend ongedierte.
In het diepste van de nacht,
schoot hij zwetend overeind:

ben ik sterfelijk...?

De volgende dag verdrong Gilgamesj zijn gedachte als een lachwekkende koortsdroom.

Hij stak zijn hoofd in de beek,
verbrijzelde zijn spiegelbeeld,
en nam gulzig een slok van het water.
Tijd om te vechten!

Tessa gaat helemaal op in de vertelling.

Ze staat weer op van haar bureau, loopt rond terwijl ze vertelt wat Shirwan vertelde.

Terwijl Gilgamesj en Enkidoe streden, verscholen de dieren zich in hun holen,

vogels stegen op tot boven de wolken,
bloemen trokken zich terug in hun knop.

Drie etmalen vochten ze,
de onoverwinnelijke heren,
ze beukten op elkaar in met hun vuisten.

Het zweet spatte van hun huid,
bloed droop in klodders uit hun neus,
de ene rib na de andere kraakte,
het gruis van elkaars tanden knarste tussen hun kiezen.
Geen van beide voelde nog pijn,
daarvoor hadden ze elkaar te veel verdoofd met hun slagen.

Toen het voor de vierde keer opnieuw ochtend werd,
leek de zon een spiegel voor Gilgamesj,
net zoals de beek dat was geweest,
hij zag zichzelf,
bloederige kwijldraden bungelend aan zijn baard,
ontlasting druipend langs zijn benen,
en nog steeds dat opengekrabde pukkeltje,
dit keer lukte het hem niet om zijn schrikbeeld weg te poetsen,
het waren vooral zijn menselijke trekjes die opvielen, de goddelijke waren naar de achtergrond verdwenen.

Ben ik sterfelijk...?

Terwijl hij zich dat afvroeg, vergat Gilgamesj zijn verdediging.

Hij liet zijn vuisten zakken en staarde hulpeloos om zich heen.
Enkidoë maakte zich klaar voor de alles verwoestende uithaal,
pas op het allerlaatste laatste moment hield hij in,
verbaasd keek hij Gilgamesj in de ogen.
Waarom vochten ze eigenlijk?

Tessa gaat weer achter haar bureau zitten.

Dan zwijg je weer.
En knik je.
Je speelt het handig.
De ene na de andere cliffhanger tover je tevoorschijn uit je mouw.

Denk je nou heus dat ik daarvoor gevoelig ben?
Nou?
Nou?
Nou!

Stilte.

Je lijkt zo oprecht,
maar ontwijkt de facts,
de feiten.
Ik moet het kunnen checken, beoordelen en bevestigen.
To the point!

Opnieuw toont Tessa het paspoort.

Wie is Jasm Safar?

‘Ik zweer het u, ik weet het niet.’

Je verplaatste je door Turkije per vrachtwagen?
Correct?

‘Correct.’

Het doel was Griekenland?

Er begint in de achtergrond muziek te klinken.

Amir zorgde voor een boot,
nou ja... boot... iets wat hopelijk zou blijven drijven,
een toerist zou niet de moeite nemen om het plastic vaartuig op te
pompen.

Met z'n dertigen werden we erin gepropt.

De golven waren eigenlijk te ruw,
maar dat was juist gunstig,
zo werd gezegd,

dan waren er minder patrouilleschepen van de politie.

Dat er door de deining mensen overboord konden slaan, werd als
bijzaak beschouwd.

Van de reddingsvesten hoefden we ook niets te verwachten, die
waren al leeggelopen voordat we door de branding waren.

De nacht was zo duister,
de zee zo donker,

dat er geen grens waarneembaar wastussen lucht en water.

Overall vermoedde je gevaar.

Om niet ten onder te gaan in mijn angst,

vluchtte ik weg naar de wereld van Gilgamesj.

Hoe hij en Enkidoe ontdekten wat vriendschap was,
dat ze een arm over elkaars schouder konden slaan,
in plaats van elkaar in een wurggreep te houden.

Nu Gilgamesj aanvaard had dat hij ook menselijke trekjes had,
stelde hij zich niet langer boven zijn bevolking op,
tot hun verbazing wilde hij hen juist helpen.

Ze vertelden hem dat ze geterroriseerd werden door een monster,
ook weer een of andere creatie van de goden,
het onoverwinnelijke gedrocht roofde spelende kinderen,
verslond hun vee,
vertrapte hele dorpen.

Terwijl we waren overgeleverd aan de grillen van metershoge golven,

zeeschuim over de rand van ons bootje spatte
en als zweepslagen ons gezicht geselde,
probeerde ik voor me te zien
hoe Gilgamesj en Enkidoe
het monster te lijf gingen.
Om de angstkreten rondom mij
niet langer te hoeven horen,
luisterde ik in mijn hoofd,
bij gebrek aan de walkman,
naar mijn eigen muziek.

De muziek zwelt aan, neemt de ruimte in beslag, laat het gevecht met het monster klinken en de levensgevaarlijke tocht van Shirwan over de kolkende zee tussen Turkije en Griekenland.

Hierbij verandert het licht. Het tl-licht maakt plaats voor warmer licht. Sommige attributen in de ruimte lijken van vorm te veranderen en een meer mythische betekenis te krijgen.

9

Tessa's telefoon gaat af, de muziek stopt abrupt.

Het warme licht maakt weer plaats voor het kille tl-licht.

Liefje.

(...)

Hoe gaat het?

(...)

Is Pappa er dan niet?

(...)

Dan zal hij zo wel komen.

(...)

In het kastje naast de ijskast liggen rijstwafels.

(...)

Jawel, die zijn best lekker.

(...)

Nee, daar blijf je vanaf!

Je gaat heus niet dood van de honger.

(...)

Dat begrijp ik, heel vervelend.

(...)

Zet de tv maar aan, er is vast iets leuks.

(...)

Ik moet nu echt verder, lieverd.

(...)

Tot straks.

*Tessa pakt de dossiermap van Shirwan,
ze kijkt ernaar, haar pen in de aanslag.*

Uitstel is niet langer mogelijk,
ik moet beslissen.

Waarschijnlijk zit je hier ergens op de gang te wachten,
met die ondoorgrondelijke blik in je ogen.

Gisteren, na de laatste ondervraging, vraag je of ik wel geluisterd heb.

Natuurlijk, dat is mijn beroep:
luisteren, notuleren, analyseren.

‘Waarom moet er dan nog over nagedacht worden of ik in
Nederland mag blijven?
Is mijn verhaal niet mooi genoeg?’

Juist té mooi,
je verbeelding lijkt de waarheid
in de weg te staan.

Verbaasd kijk je me aan,
alsof je nauwelijks kan geloven
wat ik gezegd heb.

‘Zou u het mij kwalijk nemen als ik heel erg goed was in het

berekenen van economische prognoses?

Of in tennissen?

Dat ik voor Nederland een Grand Slam kon winnen?

Of dat ik was opgeleid als piloot van gevechtshelikopters.

Zou u mij dat net zoveel kwalijk nemen als het vertellen van mooie verhalen?’

Tessa haalt uit haar tas een voorverpakte maaltijdsalade tevoorschijn. Ze trekt geïrriteerd het plastic ervan af en begint in stilte te eten. Echt smaken doet het haar niet. Opnieuw begint ze de archiefmap te bestuderen.

We bereikten Griekenland, maar de kust bracht ons geen veiligheid. We werden verwelkomd door nieuwe gevaren: de knuppels van Griekse oproerpolitie en vuisten van nationalistische knokploegen.

We werden opgejaagd en samengedreven, als slachtvee in abattoirs,

naar een kamp omringd door hekken met prikkeldraad.

Maandenlang zou deze hel mijn huis zijn.

De droge hitte vermengde zich er met een gekmakende wind.

Het opstuivende stof liet onophoudelijk tranen uit je ogen stromen.

Met honderden poepten en piesten we op een paar mobiele toiletten, om ze te bereiken moest je je een weg banen door zwermen vliegen.

Dat er niet genoeg toiletpapier was,

zou je logisch kunnen noemen,

vrijwel iedereen had buikgriep,

maar als je onderdeel bent van zulke logica, maakt je dat wanhopig.

Overdag zagen we in de verte toeristen lopen naar de zee,

met opblaasballen en snorkelspullen,

het strand veranderde in een lappendeken van vrolijk gekleurde handdoeken,

de zee vol windsurfzeilen leek het decor van een reclame voor kokosijs.

Tessa probeert nog wat van de maaltijd-salade te eten, maar krijgt geen hap meer naar binnen.

Amir was ik kwijt, maar daarvoor in de plaats kwamen mannen in uniformen.

Ze onderzochten of ze ons weer terug naar Turkije konden sturen. Deze officiële heren waren net zo erg als het smokkelende tuig dat ons als handelswaar beschouwde.

Ze fluisterden ons toe dat we kansloos waren tenzij...

Ze zeiden het niet, maar aan hun blik begreep je wat ze bedoelden. Ik peuterde het geld uit de zoom van mijn broek en stak het toe aan zo'n hyena in een maatpak.

Hij bezorgde me een eersteklasticket,
in de laadruimte van een koelwagen,
samen met achttien andere vluchtelingen
en Grieks lamsvlees voor de West-Europese keukens.

Tessa gooit het half leeggegeten bakje met de maaltijdsalade in de prullenbak. Er begint muziek te klinken.

Terwijl mijn reisgenoten en ik bijna bevroren in de vrachtwagen, begon ik over Gilgamesj te vertellen.

Hoe hij samen met Enkidoe het monster had verslagen.

Een godin had zoveel bewondering voor zijn heldendaad dat ze hem ten huwelijk vroeg.

Vroeger zou Gilgamesj het prachtig hebben gevonden,
een bruiloft in het godenrijk,

maar hij had het veel te goed met zijn vriend,

de avonturen die ze samen beleefden,

hij was bang zijn vrijheid te verliezen en bedankte voor de eer.

Zo eenvoudig ging dat niet, een godin wijs je niet zomaar af.

Ze stuurde een stier op hem af.

Een kolossale,

die met zijn hoeven hele dorpen plat kon walsen.

Op Gilgamesj maakte het weinig indruk.

Samen met Enkidoe kon hij alles en iedereen aan.

De aarde dreunde tijdens het gevecht,

de hemel scheurde open toen de stier brullend de doodsteek kreeg.

Gilgamesj riep juichend naar de goden:

'Ik bepaal mijn eigen keuzes,

niemand kan mij dwingen,
ik beslis zelf met wie ik ga trouwen!’
Daarop slingerde hij een van de poten van de stier de lucht in,
met een klap kwam hij neer voor de voeten van de godin.
Er viel een dreigende stilte in het godenrijk.
Gilgamesj was te ver gegaan, vonden ze.
Zijn goddelijke afkomst leek hij steeds meer te vergeten en daarom
besloten ze hem te straffen als sterveling.
Een mens tref je het hardste als je niet hemzelf raakt, maar degene
die hem het dierbaarste is:
Enkidoe moest dood.
Nadat Gilgamesj had ontdekt wat twijfel was,
leerde hij nu ook verdriet kennen
en de pijn van rouw.

Muziek. Lamento voor Enkidoe, die sterft in de armen van Gilgamesj.

Tessa zingt verward flarden mee.

Het tl-licht maakt weer plaats voor het warme licht, waarbij sommige normale attributen een meer mythische betekenis krijgen.

Tessa zit op de stoel, haar bovenlijf ligt voorovergebogen op het bureau.

Langzaam gloeit het normale licht aan en herstelt Tessa zich. Ze haalt een hand door het haar, veegt een vouw uit haar blouse, kijkt weer stug voor zich uit. Met gestrekte arm houdt ze het paspoort voor zich uit.

En wat is dit?

Je knikt en haalt je schouders op.

Nog steeds geen idee?
Opeens loop je
door een Nederlandse polder
met dit paspoort?

Na een lange stilte
beweer je dat de koelwagen
een ongeluk kreeg,
je ontwaakte in een berm.

Met dit paspoort in je zak?

‘Nee, het lag in die berm.
Het kan van iedereen zijn geweest.’

Dit ben jij!

‘Nee, ik ken die man niet.’

Jasm Safar.
28 jaar.

‘Nee.’

Zo oud zou ik jou precies schatten.

‘17 ben ik.
Mijn leven moet nog beginnen...’

Is dat zo of wil je dat geloven?

‘Net als Gilgamesj mag u overal aan twijfelen, maar...’

Geen verhalen meer!
Jasm Safar werkte in Irak voor de overheid.

‘Het was een chaos in die berm.
Overall lagen spullen
van andere vluchtelingen.
Iedereen was in paniek weggerend.
Ik kon niet meer.
Uitgeput bleef ik liggen.
Koud...
Zo koud was het.
Ik heb toen een jas gepakt.
Hij lag vlak naast me,
kennelijk zat daarin dat paspoort,
in een binnenzak,
denk ik...
Ik weet het niet...’

Wees eindelijk eens eerlijk,
Jasm Safar.

‘Een advocaat raadde me aan:
hou dat paspoort maar,
iets om je identiteit te bewijzen is beter dan niets.’

Waar is je eigen paspoort gebleven?

‘Gestolen,

ergens,
in een Griekse loods,
er werd op me geschoten,
een vriend die naast me stond
werd geraakt,
op slag was hij dood...'

Waarom heb je dat nooit eerder verteld?

'Zo gaat dat...
als je pijn probeert te vergeten.'

De waarheid!

Stilte.

De stiltes zijn het moeilijkste.
Als je zwijgt en alleen je ogen spreken,
kan ik nauwelijks geloven
dat er ook maar één woord van je verhaal gelogen is.

Stilte.

Toch ben ik er klaar mee.
Bijna een week heb ik naar je geluisterd.
Je verhalen zijn onsamenhangend, iedere dag vertel je iets anders.
Ik zeg dat je kan gaan.
'Wat heb ik misdaan?' vraag je zachtjes.
'Waarom gunt u het mij niet om...'

Het gaat er niet om wat ik je gun,
Ik doe hier mijn werk en zoek naar de waarheid.

'Als u mij niet gelooft,
kunt u mij dan niet tenminste vertrouwen?'

Tessa houdt opnieuw het paspoort omhoog.

Wie is dit?

'Naar mij wordt niet geluisterd.
Straks gaat u over mij oordelen terwijl ik er niet bij ben.
Ik zit daarbuiten ergens op een gang.
Mijn verhaal klinkt uit uw mond.
Ik moet verder zwijgen.'
Stilte.

Na enig twijfelen begint Tessa weer te spreken.

Zachtjes klinkt er muziek, langzaam aanzwellend.

Na het verdriet over het verlies van zijn vriend, kwam bij Gilgamesj de angst terug voor zijn eigen dood.
Het opengekrabde pukkeltje nam weer bezit van zijn gedachten:
'Ben ik sterfelijk?'
Als de goden hem niet meer wilden bijstaan,
dan zou hij zelf wel voor het eeuwige leven zorgen.
De halve wereld speurde hij af,
van de hoogste bergtoppen,
tot op de bodem van een meer zocht hij naar iets dat hem onsterfelijk kon maken,
een altijd bloeiend kruid,
een onvergankelijke slangenhuid,
een druppel van de zondvloed,
het bloed van een onverwekt kind.
Uiteindelijk besepte hij dat het ingrediënten waren uit sprookjes.
Verslagen keerde hij terug in Uruk,
de stad waar zijn wieg had gestaan en ooit zijn graf zou worden gegraven.

Na thuiskomst verscheen zijn gestorven vriend in een ijldroom.
Gilgamesj vroeg hoe het was in de onderwereld.
'Dat doet er niet toe,' antwoordde Enkidoe.
'Wees niet bang voor de dood, maar omhels het leven.
Wees geen heerser, maar vier feest met je volk als een gelijke.
Word nog meer mens voordat je sterft.'

De muziek stopt.

Hij die alles gezien heeft, die in de diepste diepte keek.
Gilgamesj.

Hij wist dat dromen misschien niet altijd de waarheid vertelden,
maar hij vertrouwde er wel op.

Hij richtte zich tot zijn volk en vroeg om vergeving,
het deed hem pijn dat hij zich ooit boven hen had verheven.

Niemand had hem ooit geleerd wat compassie was,
goden,

helden

en leiders weten niet wat dat is,

alleen wie mens is,

gunt elkaar het recht om te bestaan.

Tessa hapt naar adem, probeert zichzelf te herstellen.

Het kost even tijd, maar dan neemt ze een pen in haar hand.

Ze schrijft haar beslissing op een formulier en zet haar handtekening eronder.

Met een klap slaat ze de dossiermap dicht.

Vertwijfeld staart ze voor zich uit.

12

De muziek klinkt weer.

Geleidelijk dooft het licht, totdat het volledig donker is.

*De oosterse muziek blijft over
en omarmt de onzichtbare ruimte.*

*Een veelkleurige, tijdloze wereld is
nog een tijdje zichtbaar in de duisternis, totdat de muziek abrupt wordt
afgebroken.*

Doodse stilte.

Babylon aan de IJssel zou als een productie van het Hexagon Ensemble in première gaan op 14 november 2020 in de Verkadefabriek, Den Bosch. Door corona-restricties werd de voorstelling voorlopig uitgesteld.

Spel Judith Linssen

Hexagon Ensemble

Wout van den Berg (fluit)

Bram Kreeftmeijer (hobo)

Arno van Houtert (klarinet)

Marieke Stordiau (fagot)

Christiaan Boers (hoorn)

Frank Peters (piano)

Muziek Hawar Tawfiq

Regie Marcel Roijaards

Vormgeving Floriaan Ganzevoort

Muziekregie Monique Krüs

Techniek Eelco Vellema Bert van Dijk

Productie Rianne Valstar

www.hexagon-ensemble.com

Tevens werkten er aan deze voorstelling zeventien Iraanse en Koerdische musici mee. Hun muziek was eerder opgenomen in Iran en zal tijdens de voorstelling samen met de livemuziek van het Hexagon Ensemble klinken.

Marcel Roijaards (Den Haag, 1966) volgde de toneelopleiding Studio Herman Teirlinck in Antwerpen. Voordat hij begon met schrijven, speelde De Nieuwe Toneelbibliotheek

hij een aantal jaar bij gezelschappen als 't Gebroed, Toneelgroep De Appel en het RO theater. Zijn jeugdroman *Rebel met Vleugels* werd uitgegeven door Querido (2012). Hij schreef diverse filmscenario's waaronder *Sevilla* (Gouden Kalf 2012) en *Broers* (2017). Voor het theater schreef en regisseerde hij o.a. bij ALBA theaterhuis, een broedplaats voor jong talent uit alle windstreken. Voor de Ulrike Quade Company bewerkte hij het klassieke jeugdboek *Meester van de zwarte molen* en schreef hij *Technostalgia* en het libretto voor de opera *Dorian Gray*.

www.marcelroijaards.nl

Toneelwerk

Babylon aan de IJssel – 2020

Technostalgia – 2019

Once Upon a Time – 2019

Dorian Gray – 2018

Krabat – 2014

Blauwe konijnen naar links – 2009

Swinging Miss Christmas Disaster – 2008

O, Hart – 2007

Billy the Kid – 2004

Rasoul S – 2003

Icarus – 2001

Sporen – 2001

De klas van Babel – 2000